

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยเป็นองค์กรที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งให้การศึกษาในระบบอย่างมีรูปแบบนับเป็นสถาบันระดับหลังมัธยมศึกษาซึ่งผลิตบุคลากรสาขาวิชาชีพทั้งในระดับกลางและระดับสูงโดยให้ปริญญา ประกาศนียบัตรหรือวุฒิปริญญาตรีรวมถึงหลักสูตรปริญญาที่สามารถโอนเทียบได้ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาสถาบันอุดมศึกษาได้รับการสนับสนุนให้มีการพัฒนาและขยายขอบข่ายงานอย่างเต็มที่เพื่อให้การสนองตอบต่อความต้องการพัฒนากำลังคนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ ทั้งยังเป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษาในระดับสูงซึ่งมีความสำคัญต่อการเผชิญปัญหาอันเนื่องมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาโดยการสนับสนุนให้เกิดการลงทุนทางการศึกษามากขึ้น จากการศึกษาของหน่วยงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และนโยบายดำเนินงานของธนาคารโลก (Human Resources Development and Operations Policy, The World Bank, 1993) พบวิกฤติทางการอุดมศึกษาใน 5 ประเด็นหลัก คือ

1. การขยายตัวของจำนวนนักศึกษาตลอดช่วงระยะ 20 ปีนี้ จำนวนนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 6.2 สำหรับประเทศที่มีรายได้ระดับต่ำและกลาง และร้อยละ 7.3 ต่อปี สำหรับประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลางค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตามอัตราส่วนของนักศึกษาส่วนใหญ่มาจากผู้มีรายได้สูง ในขณะที่อัตราส่วนนักศึกษาที่จากภาคชนบทและสตรียังเพิ่มขึ้นในจำนวนน้อย
2. เกิดปัญหาเรื่องการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน
3. สังคมมีความต้องการงานวิจัยและหลักสูตรการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและการพัฒนาที่เป็นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ
4. ปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์การสอน สถานที่ศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน งบประมาณส่วนใหญ่ถูกใช้จ่ายไปในส่วนของการบริหารจัดการของสถาบันการศึกษา
5. รัฐทุ่มเทงบประมาณให้กับการศึกษาในระดับต่ำกว่าระดับอุดมศึกษาในสัดส่วนที่มากกว่าระดับอุดมศึกษาทวีขึ้นตามลำดับเนื่องจากเห็นว่าผู้ที่สามารถเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ ส่วนใหญ่มาจากกลุ่มผู้มีรายได้สูงจนทำให้สถาบันอุดมศึกษาต้องเร่งปรับตัวเพื่อเผชิญปัญหาการถูกตัดทอนงบประมาณจากรัฐบาล

นอกจากนี้หน่วยงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และนโยบายดำเนินงานของธนาคารโลกยังพบว่าจากการศึกษาวิกฤติเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนาเพื่อกำหนดโอกาสที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาหน่วยงานวิจัยของธนาคารโลกยังได้มีการศึกษากลยุทธ์และทางเลือกเพื่อการปรับปรุงการดำเนินงานของระบบการอุดมศึกษาโดยเสนอแนวทางการศึกษาใน 4 ทิศทางหลักของการปฏิรูปคือ

1. ความแตกต่างกันในรูปแบบของสถาบันอุดมศึกษารวมถึงสถาบันของภาคเอกชน
2. ความหลายหลากของการจัดหาทุนสำหรับสถานศึกษาของรัฐ
3. การที่รัฐกำหนดคำจำกัดความต่อบทบาทภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาขึ้นมาใหม่ ด้านความเป็นอิสระในการจัดสรรงบประมาณตลอดถึงการบริหารการจัดการและบทบาทที่แน่ชัดถึงความสามารถในการแก้ไขปัญหาของสังคมถึงการสอนและการวิจัยที่ตรงตามความต้องการของสังคม
4. การเน้นในความสำคัญของนโยบายที่แน่นอนและเปิดเผยในการให้ลำดับความสำคัญแก่เป้าหมายแห่งคุณภาพและความเท่าเทียมกัน

พิจารณาจากประสบการณ์ของการปฏิรูปการศึกษาในหลายประเทศ ซึ่งให้เห็นแนวทางการจัดทำนโยบายเพื่อการปรับปรุงการอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จากผู้นำทางการอุดมศึกษา ผู้แทนประเทศอุตสาหกรรม และประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงผู้ให้กู้ยืมทุนและให้การสงเคราะห์ทุนตลอดจนสมาชิกของสมาคมอุดมศึกษา โดยจัดวิเคราะห์ถึงประเด็นต่างๆ ของการอุดมศึกษาในที่ประชุมผู้บริหารระดับสูงของธนาคารโลก เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 1993 ได้ข้อสรุปร่วมกันในการกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งยังเป็นผู้รับบทบาทหลักในการผลิตบุคลากรซึ่งพร้อมด้วยทักษะและความรู้ตรงตามความต้องการของภาครัฐ ธุรกิจและวิชาชีพต่าง ๆ สถาบันอุดมศึกษาต้องสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นโดยการวิจัยส่งทอดประยุกต์ปรับปรุงและกลั่นกรององค์ความรู้ที่เหมาะสม ตลอดจนสนับสนุนภาครัฐและธุรกิจเอกชนโดยการให้คำแนะนำและคำปรึกษา นอกจากนี้ส่วนใหญ่ในหลายประเทศยังได้กำหนดบทบาทและภารกิจให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นผู้หล่อหลอมธำรงเอกลักษณ์ของชาติและยังเป็นสถาบันที่สนับสนุนกิจกรรมของสังคมแบบพหุนิยม

ภายใต้เงื่อนไขความจำเป็นของการปฏิรูปการศึกษาไทย โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ อุทุมพร จามรมาน (2543) ซึ่งเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การปรับเปลี่ยนสภาพจากมหาวิทยาลัยของรัฐซึ่งมีความเป็นราชการทั้งหมดมาเป็นมหาวิทยาลัยในรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่มหาวิทยาลัยเอกชน และไม่ใช่อยู่นิรโทษกรรมหรือรัฐวิสาหกิจ หากยังคงเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐอยู่แต่มีการบริหารจัดการงานกับคนที่แตกต่างออกไปจะก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร ปรัชญา แนว

คิด ปณิธาน บทบาท อำนาจหน้าที่ ตลอดจนวัตถุประสงค์ขององค์กร จึงมีความจำเป็นต้อง ทบทวนปรัชญา แนวคิดและปณิธาน ซึ่งประเด็นเหล่านี้ยังมีผลกระทบถึงสถาบันอุดมศึกษาเอกชน แม้ว่าสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งต่างยึดแนวปฏิบัติจากพระราชบัญญัติอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2522 แต่รายละเอียดในวัตถุประสงค์ของแต่ละสถาบันมีความแตกต่างกันออกไปตามปรัชญา แนวคิด และปณิธานของตนซึ่งสามารถพิจารณาได้จากพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาเหล่านั้นเช่นเดียวกับการพิจารณาในพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถปรับตัวได้ในช่วงรอยต่อของการปฏิรูปอุดมศึกษา ไพฑูริย์ สีนลรัตน์ (2543) ได้เสนอให้เห็นความเป็นไปได้ที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงหลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงไปใน 4 ประเด็นที่สำคัญของการอุดมศึกษาไทยคือ

1. การเปลี่ยนแปลงในเชิงจุดประสงค์และความมุ่งหมายของการศึกษา
2. การเปลี่ยนแปลงในสาระกระบวนการในการจัดการศึกษา
3. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการและบริหารการศึกษา
4. การเปลี่ยนแปลงการจัดการทางด้านทรัพยากร

ทบวงมหาวิทยาลัย (2543) ยังได้สรุปองค์ประกอบที่สถาบันอุดมศึกษาพึงให้ความสำคัญในการควบคุมคุณภาพขององค์ประกอบการผลิตบัณฑิต ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อคุณภาพของบัณฑิตดังต่อไปนี้

1. ปรัชญาและจุดมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษากับหลักสูตร
2. หลักสูตรการศึกษา
3. คณาจารย์
4. สื่อการศึกษาและเทคนิคการสอน
5. ห้องสมุด/แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้
6. อุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ
7. สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้และกิจกรรมนักศึกษา
8. การวัดผลการศึกษาและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักศึกษา
9. การวิจัย
10. ทรัพยากรการบริหารและงบประมาณ
11. องค์ประกอบอื่น ๆ

โดยเน้นว่าผลกระทบต่อคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาหรือคุณภาพของการผลิตบัณฑิต มีปัจจัยจำเป็นต้องพิจารณาเป็นประเด็นแรกคือ ปรัชญาและจุดมุ่งหมายของสถาบันกับหลักสูตร สถาบันควรกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของสถาบันและของหลักสูตรแต่ละหลักสูตรไว้อย่างชัดเจน เพื่อสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นในสถาบันทั้ง 2 ระดับดังนี้

1. ระดับสถาบัน ให้กำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของสถาบันไว้โดยชัดเจนเพื่อบุคลากรในสถาบันจะใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษา รวมทั้งการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างปรัชญาและจุดมุ่งหมายของสถาบันกับการจัดการศึกษาด้านต่างๆ

2. ระดับหลักสูตร แต่ละหลักสูตรควรมีการกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายโดยชัดเจน มีความเป็นไปได้และเหมาะสมกับสภาพสังคม ตลอดจนเอกลักษณ์ของสถาบันนั้นๆ

ด้วยเหตุนี้เอง การกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษาในทุกๆระดับมีความสำคัญต่อการมีหลักประกันเบื้องต้นด้านคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา

พันธบรรณและการอุดมศึกษา

ความชัดเจนของพันธบรรณสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันได้ทวีความสำคัญขึ้นโดยลำดับสาเหตุจากภาวะกดดันภายนอกซึ่งสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวรับกับการขยายตัวของภาคธุรกิจทั้งด้านการบริหารและการจัดการที่เน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน ด้วยเหตุนี้เองที่การกำหนดแผนกลยุทธ์โดยเริ่มจากพันธบรรณเป็นลำดับแรกของขบวนการกำหนดแผนกลยุทธ์จึงมีความสำคัญยิ่ง Peek (1994) กล่าวถึงพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาว่าแม้จะเป็นที่ยอมรับและถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนก็ตามแต่บางครั้งก็นำไปปฏิบัติได้อย่างเพียงผิวเผิน ในกรณีนี้ Davies and Glaister (1996) พบว่าพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาเป็นสิ่งแสดงภาพลักษณ์ของสถาบันแก่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบันอย่างแจ่มชัดทั้งยังเป็นตัวกำหนดกิจกรรมหลักที่ชัดเจนเพื่อใช้ประโยชน์ในการให้ลำดับความสำคัญก่อนหลังในการตัดสินใจดำเนินการหรือยุติกิจกรรมใด ๆ ตลอดจนเป็นบรรทัดฐานในการกำหนดคุณค่าและปรัชญาซึ่งใช้ขับเคลื่อนสถาบัน และยังวิพากษ์ไว้ว่าสถาบันอุดมศึกษาเหล่านั้นบางแห่งละเลยที่จะให้สมาชิกของสถาบันมีส่วนร่วมในการกำหนดพันธบรรณ แม้ว่าสิ่งนี้จะมีความสำคัญต่อการสื่อสารกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ให้การสนับสนุนการเงินของสถาบัน ทั้งที่บางครั้งยังไม่สามารถที่จะแสดงยุทธศาสตร์หรือลักษณะเด่นอันเป็นคุณสมบัติเฉพาะของสถาบันได้อย่างชัดเจนตลอดถึงการที่ไม่สามารถที่แสดงวิสัยทัศน์ที่สะท้อนอนาคตภาพของสถาบันได้อย่างชัดเจน

การที่สถาบันอุดมศึกษาจะได้รับการยอมรับจากหน่วยงานตรวจสอบหรือสมาคมมาตรฐานการศึกษาทั้งหลาย กระบวนการตรวจสอบจะเริ่มต้นการศึกษาพันธบรรณเป็นอันดับแรกเพราะถือเป็นจุดเริ่มของการกำหนดแผนดำเนินงานต่าง ๆ จากนั้นจึงพิจารณาความสำเร็จในการดำเนินงานโดยพิจารณาจากการบรรลุตามเป้าประสงค์ของสถาบันจาก 4 ลำดับภารกิจของสถาบันคือ

1. การสอน
2. การวิจัย
3. การบริการสังคม

4. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

เพื่อให้บรรลุตามเป้าประสงค์ทั้ง 4 ประการข้างต้น แม้ว่าสถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรการสอน ตลอดจนงานวิจัยพื้นฐานและงานวิจัยประยุกต์ การทบทวนพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษามีความจำเป็นต่อสถานศึกษาอย่างยิ่งเมื่อต้องการทบทวนถึงพื้นฐานประวัติศาสตร์ความเป็นมาหรือปณิธานของสถาบันเพื่อความพร้อมที่จะสามารถเผชิญต่อภาวะการปรับเปลี่ยนภายใต้เงื่อนไขต่างๆ เช่น การปฏิรูปการศึกษาซึ่งเต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งการแข่งขันในทุกๆ ด้าน ท่ามกลางความขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้บังเกิดประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้มาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับได้ในระดับสากล

ความสำคัญของพันธบรรณ

พันธบรรณตามความหมายของคณะกรรมการการอุดมศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกา (Commission on Higher Education, 1991) คือ การบ่งบอกตัวตนและ จุดประสงค์ของการดำรงอยู่ของแต่ละสถาบัน ทั้งยังมีบทบาทสำคัญต่อการวางแผน การตลาด และการแสวงหาทุนเพื่อสนับสนุนสถาบันเหล่านั้น ความชัดเจนของพันธบรรณเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อที่จะแสดงสถานภาพความเป็นจริงของสถาบันตามที่กำหนดปณิธานไว้ตั้งแต่เริ่มต้นสถาปนาและนำไปสู่การกำหนดแผนกลยุทธ์ของสถาบันได้อย่างเหมาะสม เพื่อสนับสนุนถึงความสำคัญของพันธบรรณอันเป็น สิ่งบ่งบอกถึงพันธกิจและการกำหนดกลยุทธ์ศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษา สามารถพิจารณาได้จากกรศึกษา กิจการของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 5 ปี ของ Johnson and Meyerson (1994) ซึ่งพบว่าสถาบันอุดมศึกษาให้ความสำคัญหลักก่อนหลังกับกิจกรรมเหล่านี้ ตามลำดับซึ่ง 5 ลำดับแรกดังนี้

1. นโยบายด้านค่าเล่าเรียนและการเงิน (Tuition Policy and Financing)
2. การวางแผนและการจัดการงบประมาณ (Planning and Budgeting)
3. ผลผลิตและการควบคุมค่าใช้จ่าย (Productivity and Cost Control)
4. พันธกิจและยุทธศาสตร์ (Mission and Strategy)
5. การมอบให้เพื่อการกุศล (Charitable Giving)

ความสำคัญของพันธบรรณต่อการได้มาซึ่งทุนของสถาบันอุดมศึกษาเห็นได้จากการ วิพากษ์ไว้โดย Johnson and Meyerson (1992) ได้ทำการสรุปเสนอแนะว่าผู้ให้การสนับสนุนต่อ สถาบันการศึกษามักจะกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะต่อการให้บริการแก่สถาบันใดๆ ก็ตามโดยจะ พิจารณาจากความชัดเจนในเนื้อหาพันธบรรณของสถาบันนั้น นอกจากการได้มาซึ่งทุนสนับสนุนแล้ว สถาบันอุดมศึกษาจะต้องแสดงภาพลักษณ์ของตนเองได้อย่างสอดคล้องต่อพันธบรรณ Lang and

Lopers-Sweetman (1991) กล่าวว่า ในปัจจุบันการแข่งขันให้ได้รับการสนับสนุนในทุกๆ ด้านของสถาบันอุดมศึกษาอยู่ในระดับสูง สถานศึกษาทั้งหลายจำเป็นต้องแสดงจุดเด่นที่ชัดเจนของตนเพื่อจักได้สามารถดึงดูดนักศึกษาและทุนในรูปแบบต่างๆ เช่นเดียวกับที่จะต้องรักษาความเป็นเลิศและบทบาทความเป็นผู้นำของสังคม โดยไม่ยอมจำนนต่อความกดดันด้านเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อพันธบรรณของตนเองอย่างจริงจัง ขณะที่ต้องดำเนินแผนกลยุทธ์ที่สัมพันธ์ต่อกระแสกดดันจากภายนอกและภายในสถาบัน ฉะนั้นพันธบรรณ เป้าหมายและจุดประสงค์ของสถาบันคือศูนย์กลางของขบวนการศึกษาตรวจสอบสถาบันตลอดถึงการได้รับการรับรองมาตรฐานต่างๆ คณะกรรมการอุดมศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกายังได้ชี้ให้เห็นว่าพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาจะต้องแสดงจุดมุ่งหมายของตนเองได้อย่างชัดเจนในการรับนักศึกษาและเป้าหมายของตนในการปลูกฝังให้นักศึกษาเข้าสู่โอกาสแห่งการเรียนรู้ในโปรแกรมที่สถาบันจัดเตรียมไว้ให้ตามหลักการแล้วพันธบรรณของสถาบันจะสามารถแสดงให้เห็นชัดถึงปรัชญาของสถาบันและพันธสัญญาที่มีต่อสังคมตลอดจนมาตรฐานเพื่อผดุงไว้ซึ่งความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันรวมถึงหลักคุณธรรมซึ่งทั้งหมดนี้มีส่วนสำคัญต่อการชี้้นำในการเตรียมทำแผนพัฒนาของสถาบันในทุกๆ ระดับโดยเฉพาะแผนกลยุทธ์

การศึกษาเนื้อหาและความชัดเจนของพันธบรรณมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากที่ได้มีผู้ดำเนินการวิจัยไว้ก่อนแล้วมีการแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับพันธบรรณอยู่มากหลากหลายความคิด ทว่ายังมีส่วนน้อยที่ศึกษาเกี่ยวกับพันธบรรณอย่างลุ่มลึกมีการศึกษาที่สนับสนุนการศึกษาพันธบรรณว่าสามารถศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาได้โดยวิธีการเชิงปริมาณ จากการศึกษาที่ต่อเนื่องของ Pearce and David (1987) Newsom and Hayes (1990) และ Mathen (1993) พบว่าการสร้างพันธบรรณซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่แสดงปรัชญาและวัตถุประสงค์ของสถาบัน อาจไม่ประสบความสำเร็จได้เพราะไม่สามารถเขียนใจความสำคัญที่ชัดเจนหรือไม่สามารถเน้นสาระสำคัญที่ต้องการสื่อสารได้ตามเจตนารมณ์ และความมุ่งหมายหลัก ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีวิธีการศึกษาพันธบรรณโดยขยายความวิเคราะห์เนื้อหาให้สามารถเข้าใจได้หรือสื่อสารได้ด้วยหลักภาษาศาสตร์ในข้อความที่เขียนขึ้นเป็นพันธบรรณจากนั้น Cochran and David (1986) ได้แสดงให้เห็นความเป็นไปได้ในการวัดการเน้นและความสามารถในการอ่านให้เข้าใจได้ของพันธบรรณโดยเครื่องมือวิเคราะห์ประเมินเพื่อสื่อความหมายที่ปรับปรุงขึ้นจากเทคนิคเดิมประยุกต์กับเทคโนโลยีปัจจุบัน เพื่อปรับปรุงเทคนิคที่นักวิจัยได้เคยทำการวิจัยไว้ก่อนแล้ว

การแบ่งประเภทของสถาบันอุดมศึกษามีรูปแบบต่างๆ สำหรับประเทศไทยนั้นก็มีรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะตามการกำกับควบคุม 3 รูปแบบคือ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ และสถาบันอุดมศึกษาเอกชน สำหรับในสหรัฐอเมริกาการแบ่งประเภทสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดของคาร์เนกี (Carnegie classifications) แบ่งออกเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย มหาวิทยาลัยเน้นการสอน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี เป็นต้น แนวคิดการแบ่งประเภทสถาบันอุดมศึกษา

ได้รับการสนับสนุนจาก Birnbaum (1991) ซึ่งมีความเชื่อว่าความหลากหลายของประเภทสถาบันอุดมศึกษาคือความสำเร็จในการให้การศึกษาในระบบของอุดมศึกษา พันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาส่งเสริมให้เข้าใจลักษณะของสถาบันเพื่อจำแนกสถาบันตนเองตามกลุ่มที่มีลักษณะเดียวกันได้เป็นอย่างดีนั้นคือพันธบรรณเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ในตลาดอุดมศึกษาเพราะพันธบรรณสามารถแสดงภาพที่ชัดเจนของสถาบันต่อนักศึกษาและผู้ให้การสนับสนุน นอกจากนี้พันธบรรณยังแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของสถาบันนอกเหนือจากการจำแนกโดยประเภทหรือการจัดกลุ่ม Caruthers & Lott (1981) กล่าวย่ำว่าสถาบันมีพันธบรรณที่สามารถบรรยายตนเองได้อย่างชัดเจนมากกว่าจะเป็นถ้อยคำเชิงนามธรรม

Gila (1994) ได้ให้ข้อสังเกตในการศึกษาพันธบรรณว่า บางครั้งพันธบรรณเป็นเสมือนเครื่องมือสำคัญด้านการตลาด โดยอาจถูกใช้เพื่อสร้างภาพลวงตาในกรณีที่สถาบันได้รับแรงกดดันจากภาวะการขาดแคลนแหล่งทุนจึงทำให้ต้องสร้างรูปแบบของสถาบันขึ้นเพื่อให้สามารถดึงดูดนักศึกษาและผู้ให้ทุน ซึ่งในกรณีนี้การใช้พันธบรรณของสถาบันเช่นนี้จึงถือได้ว่าเป็นประสมความล้มเหลวเพราะไม่สามารถสะท้อนภาพสถาบันตนเองได้ตามจริง

เมื่อพันธบรรณเป็นเพียงภาพที่สถาบันสร้างไว้ลวงตาเยอมนำให้เกิดผลกระทบต่อภาพลักษณ์และคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาโดยรวม นอกจากนี้ยังพบว่าในประเทศไทยสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีพันธบรรณแต่ยังขาดการให้ความสำคัญแม้ว่าพันธบรรณคือเครื่องมือสำคัญต่อการบริหารจัดการตลอดถึงการตลาดและการแสวงหาทุนของสถาบันซึ่งปัจจุบันถือได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญของสถาบัน บางครั้งการสร้างพันธบรรณขึ้นใหม่หรือการปรับเปลี่ยนพันธบรรณเดิมเกิดขึ้นจากการลอกเลียนแบบพันธบรรณของสถาบันที่เก่าแก่หรือมีชื่อเสียง โดยที่พันธบรรณหลายแห่งมีความคล้ายคลึงกันมากทั้งยังขาดกระบวนการได้หรือการสร้างพันธบรรณที่เด่นชัดในสถาบันการศึกษาไทย นอกจากนี้พบว่ายังไม่มีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพันธบรรณจึงน่าจะได้มีการศึกษาวิวัฒนาการพันธบรรณในสถาบันอุดมศึกษาไทยเพื่อสร้างความตระหนักในความสำคัญของพันธบรรณสำหรับสถาบันอุดมศึกษาและที่สำคัญเป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาไทยและต่างประเทศ
2. วิเคราะห์พันธบรรณแยกตามประเภทสถาบันอุดมศึกษาไทย
3. นำเสนอวิวัฒนาการพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาไทยตามประเภทของ

สถาบัน และระยะเวลา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ความมุ่งหมายของการวิจัยนี้คือ การศึกษาวิเคราะห์พันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ที่พัฒนาจากเกณฑ์ 8 ประการของการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของพันธบรรณโดย Pearce (1982) Pearce and David (1987) และ Newsom and Hayes (1990) นำเกณฑ์การวิเคราะห์ทั้ง 8 ประการมาใช้วิเคราะห์พันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษา การวิเคราะห์เนื้อหาพันธบรรณโดยผ่านเกณฑ์ 8 ประการ มีรายละเอียดคือ ปรัชญา มโนทัศน์ ภาพลักษณ์ ผลผลิตหลักหรือบริการ เทคโนโลยีหลัก เขตภูมิศาสตร์ กลุ่มเป้าหมาย และพันธสัญญา การศึกษาพิจารณาถึงความเป็นพันธบรรณเป็นอันดับแรกของการวิเคราะห์ข้อมูลจากเกณฑ์การกำหนดว่าข้อความใดที่จัดเป็นพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาจากแนวคิดของ Graham and Havlick (1994) ซึ่งพิจารณาข้อความใดที่ปรากฏถ้อยคำว่า “พันธกิจ” หรืออาจแทนด้วยคำว่า “ความเชื่อ คุณค่า ความมุ่งหมาย ความประสงค์ หรือวิสัยทัศน์” ในกรณีที่ไม่ปรากฏถ้อยคำดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณาจากบทความซึ่งเป็นประวัติของสถาบันหรือข้อความที่เกี่ยวข้องและจากลักษณะ องค์ประกอบหลักด้านความชัดเจนและการเผยแพร่สู่สาธารณะของพันธบรรณ จากนั้นจึงนำข้อมูลการวิเคราะห์เนื้อหาพันธบรรณมาศึกษาความสัมพันธ์กับประเภทของสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 2 รูปแบบคือ การแบ่งสถาบันตามหน่วยงานที่สังกัดและการแบ่งสถาบันตามแนวคิดของคาร์เนกีใช้การแบ่งช่วงระยะเวลาของการสถาปนาสถาบันเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495-2542 แบ่งออกเป็น 3 ช่วง โดยคำนึงถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่กระทบต่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษาเพื่อประกอบการศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นถึงวิวัฒนาการของพันธบรรณสถาบันอุดมศึกษาไทยตามแนวทางการพัฒนาการอุดมศึกษาไทยในหลักการดังต่อไปนี้คือ

1. ช่วงเริ่มแรก ระหว่างปี พ.ศ. 2495-2519 จุดเริ่มของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและการก่อกำเนิดการอุดมศึกษาไทยนับจากการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยภายใต้แนวทางสร้างกำลังคนในสาขาอาชีพแขนงต่าง ๆ เพื่อรองรับกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และขยายการศึกษาสู่ภูมิภาค ในแนวคิดหลักที่จะขยายกำลังคนที่มีปัญญารอบรู้ทางวิชาการ มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักคิด วิจัยวิจัย ใฝ่ใจแสวงหาความรู้และพร้อมที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงสามารถนำสังคมในอนาคตได้โดยมีปัจจัยแวดล้อมนำสู่การเปลี่ยนแปลงดังนี้

พ.ศ. 2475-2492	ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ. 2493	การดำเนินตามแผนพัฒนาการศึกษาของชาติช่วงของการขยาย
จำนวนสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ	
พ.ศ. 2459	การก่อตั้งสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย
พ.ศ. 2504-2509	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 1
พ.ศ. 2512	ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน

พ.ศ. 2514 ตั้งคณะกรรมการการวางแผนการศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. 2515-2519 แผนพัฒนาการศึกษาของชาติ ฉบับที่ 3

2. **ช่วงที่สอง** ระหว่างปี พ.ศ. 2520-2534 ช่วงเริ่มของนวัตกรรมทางการอุดมศึกษาของรัฐและนับเป็นยุคของการรองรับการขยายงานการอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วโดยรัฐมีการดำเนินนโยบายสนับสนุนการอุดมศึกษาโดยการแก้ไขพระราชบัญญัติ 7 ฉบับและปรับปรุงแก้ไขกฎกระทรวงและกฎหมายของทบวงมหาวิทยาลัยให้เอื้อต่อการพัฒนาการอุดมศึกษามากขึ้นทั้งยังเป็นยุคของการพัฒนามาตรฐานสถานอุดมศึกษาเอกชนซึ่งเป็นช่วงของการขยายจำนวนที่คำนึงถึงคุณภาพด้านการทำหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างสมบูรณ์ของสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนโดยมีปัจจัยแวดล้อมนำสู่การเปลี่ยนแปลงดังนี้

พ.ศ. 2520-2524 แผนพัฒนาการศึกษาของชาติ ฉบับที่ 4

พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

พ.ศ. 2520-2534 แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4-6

3. **ช่วงที่สาม** ระหว่างปี พ.ศ. 2535-2542 เป็นยุคของการพัฒนาการอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่องจากยุคที่สองด้วยการขยายจำนวนสถาบันอุดมศึกษาและนวัตกรรมทางการอุดมศึกษาของรัฐและการปฏิรูปการศึกษาตลอดถึงเริ่มดำเนินการตามแผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี นับได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการอุดมศึกษาไทย กล่าวคือ ผลจากการศึกษาตามรายงานของแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี เป็นการพัฒนานำการพัฒนาให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งวิชาการของสังคม เน้นการวิจัยและบริการสังคมเป็นพิเศษ ทั้งยังสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นอิสระทางวิชาการ มีการบริหารที่คล่องตัวทั้งด้านบุคลากรและการเงิน ตลอดจนการสร้างมาตรฐานความเป็นสถาบันอุดมศึกษาในระดับนานาชาติโดยมีปัจจัยแวดล้อมนำสู่การเปลี่ยนแปลงดังนี้

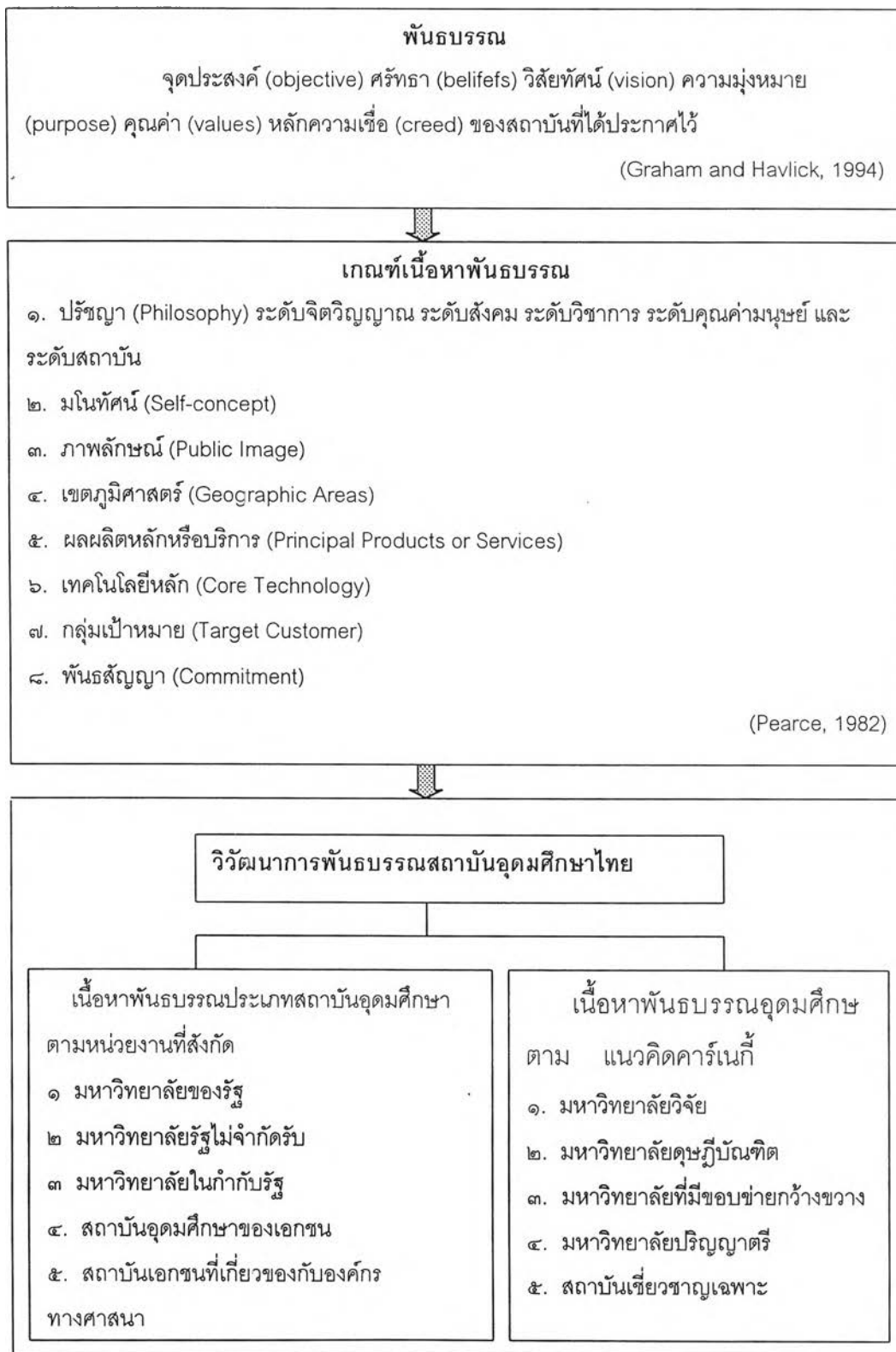
พ.ศ. 2535 ประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชนฉบับที่ 2

พ.ศ. 2535 รัฐดำเนินแผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี

พ.ศ. 2542 ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. 2535-2544 แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7-8

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดเรื่องวิวัฒนาการพันธบรรณสถาบันอุดมศึกษาไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้

1. ศึกษาพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จำนวนทั้งสิ้น 73 แห่งในปี พ.ศ. 2542 โดยแบ่งประเภทสถาบันอุดมศึกษาเพื่อประกอบการวิเคราะห์พันธบรรณออกเป็นสถาบันอุดมศึกษาตามหน่วยงานที่สังกัดคือ มหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยรัฐไม่จำกัดรับ มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ สถาบันอุดมศึกษาของเอกชน สถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทางศาสนา และสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดคาร์เนกีซึ่งประกอบด้วยมหาวิทยาลัยวิจัย มหาวิทยาลัยดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยที่มีขอบข่ายกว้างขวาง มหาวิทยาลัยปริญาตรี สถาบันศิลปะ สถาบันเชี่ยวชาญเฉพาะ

2. ศึกษาพันธบรรณสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย นับแต่เริ่มมีการก่อตั้งสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกในปี พ.ศ. 2459 เป็นต้นมา จนถึงปี พ.ศ. 2542 ตลอดช่วงเวลาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการอุดมศึกษาไทย การวิจัยนี้จึงศึกษาพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงไปของกฎหมายหรือพระราชบัญญัติ แผนพัฒนาอุดมศึกษา และแผนการศึกษาของชาติซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อสถาบันอุดมศึกษา การแบ่งช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพันธบรรณ แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงเริ่มแรก ระหว่างปี พ.ศ. 2459-2519

ช่วงที่สอง ระหว่างปี พ.ศ. 2520-2534

ช่วงที่สาม ระหว่างปี พ.ศ. 2535-2542

3. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาจากเอกสารเป็นหลักทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพันธบรรณ ได้แก่ พระราชบัญญัติและอนุบัญญัติ และเอกสารของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง คือ แผนพืบนแนะนำสถาบัน คู่มือสำหรับนักศึกษา ประกาศคำสั่ง งานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการประชุม รายงานประจำปี เว็บไซต์ (website) จาก อินเทอร์เน็ต (internet) วารสารทางการศึกษา เป็นต้น ด้วยการขอข้อมูลโดยตรงจากสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 73 แห่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียน อย่างไรก็ตามก็เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นและเพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดการวิจัยพันธบรรณการวิจัยครั้งนี้จึงได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่สถาบันอุดมศึกษาเหล่านั้นทำการเผยแพร่สู่สาธารณะด้วยในข้อมูลเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษาด้าน ปรัชญา ปณิธาน แนวความคิด พันธกิจ วัตถุประสงค์ ฯลฯ แม้ว่าสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งจะเผยแพร่ข้อมูลเหล่านี้ด้วยวิธีการต่างๆ กันแล้วยังถูกเผยแพร่ออกในเวลาช่วงที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน การวิจัยนี้จึงใช้ข้อมูลของสถาบันอุดมศึกษาที่สามารถอ้างอิงได้ในปี พ.ศ. 2542

4. การแบ่งประเภทของสถาบันตามแนวคิดของคาร์เนกี พบว่าสถาบันอุดมศึกษาบางแห่งที่มีคุณสมบัติที่ทับซ้อนกันโดยสามารถถูกจัดแบ่งได้มากกว่าหนึ่งหัวข้อเช่น สถาบันอุดมศึกษาที่มีการเปิดสอนครอบคลุมในทุกสาขาเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยที่มีขอบข่ายกว้างขวาง และทำการสอนถึงระดับปริญญาเอกเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยดุเชนส์ก็ได้มีการระบุไว้ในเนื้อหาพันธบรรณว่าเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยด้วยเช่นกัน หรือสถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่งได้ระบุไว้ในเนื้อหาพันธบรรณว่าเป็นทั้งมหาวิทยาลัยเชี่ยวชาญเฉพาะและมหาวิทยาลัยวิจัย ในการวิจัยนี้ได้จัดให้สถาบันทั้งสองแห่งนี้อยู่ในกลุ่มของมหาวิทยาลัยวิจัยซึ่งเป็นกลุ่มสถาบันในระดับสูงสุดเท่าที่สามารถจัดให้สถาบันแห่งนั้นเข้าอยู่ได้ตามลำดับขั้นของการแบ่งประเภท อย่างไรก็ตามในลำดับขั้นการแบ่งนี้ไม่เป็นการระบุคุณสมบัติว่าสถาบันในระดับใดมีคุณภาพดีไปกว่ากัน

5. การศึกษาเนื้อหาของพันธบรรณแม้ว่าจะศึกษาของปัจจุบัน (พ.ศ. 2542) แต่มีได้นำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงจากเดิม เกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหาพันธบรรณสำหรับการวิจัยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหาพันธบรรณ 8 ประการ ตามที่ระบุคำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

พันธบรรณ หมายถึง ข้อความที่แสดงถึงความรับผิดชอบ ลักษณะเฉพาะ เอกลักษณ์ ความมุ่งมั่น อุดมการณ์ และปณิธานของสถาบันอุดมศึกษาทั้งยังอาจรวมไปถึงความเชื่อ ปรัชญา จุดประสงค์ วิสัยทัศน์ และข้อความที่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายเพื่อการแนะนำสถานศึกษาที่ได้บันทึกไว้ เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ ที่ได้จัดเผยแพร่อย่างเป็นทางการภายในสถาบันอุดมศึกษาและสู่สาธารณชน

วิวัฒนาการพันธบรรณ หมายถึง การแสดงเนื้อหาพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาพิจารณาตามประเภทของสถาบันในช่วงทั้งสาม ระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2459-2542 ช่วงเริ่มแรก ระหว่าง พ.ศ. 2459-2519 ช่วงที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2520-2534 ช่วงที่สาม ระหว่าง พ.ศ. 2535-2542

ลักษณะของพันธบรรณ หมายถึง การพิจารณารูปแบบของพันธบรรณความชัดเจน สมบูรณ์ของพันธบรรณด้วยลักษณะ 4 ประการดังนี้

- 1) มีเนื้อหาที่ชัดเจนและเผยแพร่สู่สาธารณชน
- 2) กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการสอนและการบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษา
- 3) ลำดับความสำคัญและความคาดหวังของภาคีวิชาการด้านการสอนและการให้บริการต่อสังคม
- 4) ให้ความสำคัญต่อการได้รับการจัดสรรทุนด้านการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนของภาควิชา

เกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหาพันธบรรณ หมายถึง แนวทางที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาพันธบรรณ แบ่งออกเป็นเกณฑ์การวิเคราะห์ 8 ประการ ดังนี้

1. **ปรัชญา (Philosophy)** หมายถึง เนื้อหาพันธบรรณที่ได้มีการระบุไว้ถึงความเชื่อ คุณค่า หรือหลักปรัชญา โดยมีการกำหนดลำดับความสำคัญ เช่น ความเป็นปัจเจกภาพของสถาบัน แนวความคิดในการถ่ายทอดความรู้โดยการให้นักศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การสังเคราะห์ หรือสร้างนวัตกรรมในการเรียนรู้ มีหลักการหรือความตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะความเป็นประชาคมโลก แบ่งออกเป็น 5 ระดับคือ ระดับจิตวิญญาณ ระดับสังคม ระดับวิชาการ ระดับคุณค่ามนุษย์ และระดับสถาบัน

2. **มโนทัศน์ (Self-concept)** หมายถึง ความสามารถ ความเข้มแข็งในการแข่งขัน รวมถึงศักยภาพในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นเจ้าขององค์ความรู้ที่สร้างขึ้นเอง หรือเน้นการสอนระดับปริญญาตรี

3. **ภาพลักษณ์ (Public Image)** หมายถึง ภาพหรือลักษณะเฉพาะของสถาบันที่สังคมทั่วไปรับรู้ในด้านการให้ความสำคัญในความหลากหลาย การสนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งและการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของสถาบันในทุกระดับชั้นหรือสถาบันดำรงฐานะเป็นผู้ก่อประโยชน์ต่อสังคม

4. **เขตภูมิศาสตร์ (Geographic Areas)** หมายถึง เนื้อหาพันธบรรณที่ได้มีการระบุขอบเขต บทบาทของสถาบันต่อภารกิจในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค ระดับประเทศหรือนานาชาติ

5. **ผลผลิตหลักหรือบริการ (Principal Products or Services)** หมายถึง เนื้อหาพันธบรรณที่แสดงให้เห็นบทบาทหน้าที่ของสถาบันต่อการให้การศึกษา และภารกิจที่มีต่อสังคม โดยการระบุประเภทและระดับของปริญญาที่มอบให้ หลักสูตรที่มีการสอน การพัฒนาความรู้ ทักษะ การศึกษาวิจัย หรือการให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ

6. **เทคโนโลยีหลัก (Core Technologies)** หมายถึง เนื้อหาพันธบรรณที่แสดงถึงความชัดเจนความชำนาญด้านเทคโนโลยีเฉพาะในด้านใดด้านหนึ่งอาจรวมถึงหลักการและทฤษฎี ศักยภาพเชิงทักษะทางศิลปะ การถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือการคิดค้นเชิงวิทยาศาสตร์

7. **กลุ่มเป้าหมาย (Target Customer)** หมายถึง เนื้อหาพันธบรรณที่ได้มีการชี้ชัดถึงกลุ่มผู้รับบริการเฉพาะหรือกลุ่มรวมที่สถาบันมุ่งให้บริการรวมถึงลักษณะชนิดของนักศึกษาที่สามารถรองรับเข้าศึกษา เช่น บัณฑิตศึกษาปริญญาตรี การศึกษานอกระบบ การฝึกอบรมผู้มีประสบการณ์และอื่น ๆ

8. **พันธสัญญา (Commitment)** หมายถึง การประกาศภารกิจหรืออุดมการณ์หลักต่อการที่จะดำรงอยู่และเติบโต ตลอดถึงผลตอบแทนและรายได้หลักของสถาบัน

ประเภทสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดของคาร์เนกี หมายถึง การแบ่งประเภทสถาบันอุดมศึกษาตามผลผลิตของสถาบัน โดยแบ่งออกเป็น 6 ประเภทคือ

1. มหาวิทยาลัยวิจัย (Research Universities) หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่ให้การศึกษาระดับปริญญาเอก โดยสถาบันได้ให้ความสำคัญต่อการวิจัยในภารกิจและมีการระบุความเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยไว้ด้วย

2. มหาวิทยาลัยดุษฎีบัณฑิต (Doctoral Universities) หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่ให้การศึกษาระดับปริญญาเอก

3. มหาวิทยาลัยที่มีขอบข่ายกว้างขวาง (Comprehensive Colleges and Universities) หมายถึงสถาบันอุดมศึกษาที่ให้การศึกษาคครอบคลุมมีขอบข่ายกว้างขวางในระดับปริญญาตรีขึ้นไปในหลากหลายสาขาวิชาทั้งด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์

4. มหาวิทยาลัยปริญญาตรี (Baccalaureate Colleges and Universities) หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่ให้การศึกษาระดับปริญญาตรี

5. สถาบันศิลปะ (Arts Institutions) หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่ให้การศึกษาด้านศิลปะโดยมอบใบวุฒิปัตริและปริญญาตรีในบางสาขาหรืออาจมอบเพียงระดับประกาศนียบัตรเท่านั้น รวมถึงวิทยาลัยชุมชน วิทยาลัยเทคนิค

6. สถาบันเชี่ยวชาญเฉพาะ (Specialized Institutions) หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาซึ่งให้ปริญญาในระดับปริญญาตรีถึงระดับปริญญาเอกโดยที่ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ของปริญญาที่มอบให้นั้นเป็นสาขาวิชาเดียวและยังครอบคลุมถึงสถาบันสอนศาสนาและเทววิทยา สถาบันผลิตบุคลากรทางการแพทย์ พยาบาล เภสัชกร โรงเรียนธุรกิจทั้งในระดับปริญญาตรีและสูงกว่า โรงเรียนการดนตรี การออกแบบและศิลปะหรือสถาปัตยกรรม อาจแบ่งแยกหรือรวมกันอยู่ในสถาบันเดียวกัน

ประเภทของสถาบันอุดมศึกษาตามหน่วยงานที่สังกัด หมายถึง การแบ่งสถาบันอุดมศึกษาตามหน่วยงานที่ก่อตั้ง กำกับดูแลสถาบัน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สถาบันอุดมศึกษารัฐ ประกอบด้วย

1.1 มหาวิทยาลัยของรัฐ หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่รัฐก่อตั้งและอยู่ภายใต้การบริหารจัดการสถาบันตามระบบราชการ

1.2 มหาวิทยาลัยรัฐไม่จำกัดรับ หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่รัฐก่อตั้งและอยู่ภายใต้การบริหารจัดการสถาบันตามระบบราชการแต่มีรูปแบบการรับนักศึกษาที่เปิดกว้างในการคัดเลือกและจำนวนผู้เข้ารับการศึกษา

1.3 มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่รัฐก่อตั้งและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลจากรัฐโดยสถาบันอุดมศึกษามีความสามารถในการดำเนินการเป็นอิสระด้านการบริหารจัดการ

2. สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ประกอบด้วย

2.1 สถาบันอุดมศึกษาของเอกชน หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่เอกชนเป็นผู้ก่อตั้งและดำเนินการบริหารจัดการ

2.2 สถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับองค์กรทางศาสนา หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่เอกชนโดยองค์กรทางศาสนาเป็นผู้ก่อตั้งและได้รับการสนับสนุนจากองค์กรทางศาสนา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยนี้ทำให้เห็นถึงวิวัฒนาการของพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาไทย นับเป็นเครื่องบ่งชี้ทางด้านพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาไทยผลการวิจัยยังเป็นประโยชน์ดังนี้

1. ความชัดเจนของพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาเป็นข้อมูลที่สำคัญในการนำไปสู่การวางนโยบาย แผนกลยุทธ์ และการวางแผนดำเนินการด้านต่าง ๆ ให้เห็นภาพลักษณะผ่านคำที่ใช้และเนื้อหาของพันธบรรณ เพื่อสามารถสื่อสารกับบุคลากรของสถาบันให้เกิดความเข้าใจร่วมกันถึงบทบาทและภารกิจ นอกจากนี้ยังเป็นการริเริ่มการใช้พันธบรรณมาศึกษาทำความเข้าใจทิศทางและเป้าประสงค์ของสถาบัน เพื่อการประเมินและสื่อสารกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบัน
2. เพื่อใช้เกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหาพันธบรรณเป็นแนวทางในการสร้างพันธบรรณที่มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์
3. สร้างความตระหนักเรื่องความสำคัญและประโยชน์ของพันธบรรณ โดยการทำตามภารกิจที่กำหนดไว้ในพันธบรรณ
4. สนับสนุนให้ใช้พันธบรรณเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงภาพลักษณ์และเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของสถาบันอุดมศึกษาและเป็นกลไกสำคัญยิ่งของการตลาดซึ่งปัจจุบันเป็นสิ่งจำเป็นของการอุดมศึกษา และเพื่อเป็นข้อมูลในการเข้าร่วมสัมพันธ์หรือกลุ่มของสถาบันหรือการจัดลำดับของสถาบันจากสื่อมวลชนและหน่วยงานด้านการศึกษา